

OGLEDNI PRIMJERI ESEJA PROBNE DRŽAVNE MATURE IZ FILOZOFIJE

Tema eseja: Odgovornost i krivnja između pojedinca i kolektiva

PRVI OGLEDNI PRIMJER

Ljudski način postojanja obilježen je slobodom odlučivanja i djelovanja. Sloboda čovjeka nije apsolutna, nego je svagda ograničena izvanjskim okolnostima te povijesnim, društvenim i političkim prilikama. Unatoč tomu, pred svakim čovjekom, samim time što je čovjek, stoji manji ili veći raspon mogućnosti djelovanja ili raskrižje putova. Kojim će putem čovjek krenuti, ovisi barem dijelom i o njegovoj slobodnoj volji i osobnome izboru. Svaka odluka i slobodno djelovanje znači svjesno prihvaćanje jedne mogućnosti i otklanjanje drugih raspoloživih mogućnosti. Zašto smo odlučili upravo tako, a ne drukčije? Znati odgovoriti i razborito obrazložiti vlastiti izbor znači prihvatiti moralnu dužnost odgovornosti. Naličje ljudske slobode, za razliku od puke samovolje, upravo je odgovornost za vlastito djelovanje. Pitanje odgovornosti u situacijama drastično pogrešnih odluka i velikih moralnih promašaja otvara i pitanje krivnje.

Predloženi tekst Karla Jaspersa *Pitanje krivnje* filozofski propituje značenja i međusobne odnose slobode, odgovornosti i krivnje u ljudskoj egzistenciji. Čovjek nije, ma koliko to paradoksalno zvučalo, slobodan od slobode. Njegov ljudski način postojanja nužno podrazumijeva izbor i određeno djelovanje. Posrijedi je izbor čak i onda kada čovjek odluči ne izabirati, nego prepustiti se stihiji i pokušati pobjeći, zavaravajući sebe, od slobode djelovanja. Takav je izbor nesumnjivo pogrešan izbor i moralni promašaj.

Svaki se čovjek rađa u određenim zadanim odnosima moći. Svojim djelovanjem ili nedjelovanjem pridonosi tome da ljudska zajednička moć služi određenim društvenim i političkim ciljevima. Ti ciljevi mogu biti moralno opravdani jer služe promicanju ljudskih i građanskih prava, ali mogu biti i moralno neopravdani jer povređuju prava i dostojanstvo drugih ljudi. Sudjelovanje u moralno neopravdanim i neprihvatljivim društvenim i političkim ciljevima izravno je moralno pogrešno. Takvo djelovanje, svjedoči o tome povijest, nerijetko vodi u političke katastrofe i otvara pitanje pravne, političke i moralne odgovornosti i krivnje. Kako, međutim, vrednovati stalno propuštanje sudjelovanja i suradnje u strukturiranju odnosa društvene i političke moći? Je li takvo moralno neutralno stajalište i „pranje ruku” moralo dopustivo? Jaspers odbacuje takvu mogućnost. Čovjek je neizbježno upleten u odnose moći jer je njegova egzistencija određena slobodom, odgovornosti i krivnjom. Ta, kako autor ističe „krivnja bivanja čovjekom” jest nešto od čega se u moralnome smislu ne može pobjeći. Zbog toga zatvaranje očiju pred samovoljnom, ničim ograničenoj i nasilnoj društvenoj i političkoj moći, znači moralno promašeno djelovanje koje zavređuje moralnu osudu. Moralna promašenost takvoga djelovanja koje propušta reagirati na razaračku društvenu moć jest u odbacivanju moralne odgovornosti. Odbačena moralna odgovornost otvara i pitanja političke i moralne krivnje.

Tko je subjekt odgovornosti? Jesu li to pojedinci, kolektivi ili čak čitavi narodi? Karl Jaspers upozorava na različite vrste odgovornosti. O kolektivnoj odgovornosti moguće je govoriti samo u posve određenome i ograničenome smislu odgovornosti za posljedice koje su proizašle iz djelovanja dotične države. Takva kolektivna odgovornost koja pogađa čak i one koji su se opirali režimu svoje države podrazumijeva nelagodu, sram i svijest o strašnim posljedicama koje je režim dotične države nanio drugim državama i njezinim građanima. Povijesni primjer takvoga tereta kolektivne odgovornosti jest poslijeratno njemačko društvo koje se suočavalo s vlastitom mračnom prošlosti. Odgovornost, međutim, mada je u određenoj mjeri i kolektivna, prvenstveno je pojedinačna. Politički vođe i dužnosnici, demagozi i huškači ponajviše usmjeravaju i nadziru društvenu i političku moć te je utoliko njihova odgovornost i najveća. Štoviše, u slučajevima moralnih i političkih katastrofa odgovornost tih pojedinaca otvara i pitanje krivnje.

Karl Jaspers razlikuje četiri vrste ili aspekta krivnje. Prva vrsta krivnje proizlazi iz kaznene odgovornosti i predstavlja pravno dokazanu krivnju za počinjene zločine. Druga vrsta ili aspekt krivnje jest politička krivnja koja dovodi do dragovoljnoga ili prisilnoga gubitka javnih funkcija i političke moći. Treća vrsta krivnje jest moralna krivnja. To je ponajprije suočavanje pojedinaca s vlastitom savjesti. Naposljetku, Jaspers navodi i četvrtu vrstu ili aspekt krivnje, a riječ je o metafizičkoj krivnji. Taj aspekt krivnje podrazumijeva „preobrazbu ljudske samosvijesti pred Bogom”. Pojedinac se suočava s obijesti vlastitoga djelovanja i u katarzi stječe svijest o vlastitoj poniznosti i potrebi poštovanja svijeta. Ispravno osviještena i utvrđena krivnja ima dvostruke posljedice: izvanjske i unutarnje. Izvanjske posljedice tiču se ispravljanja nepravdi i obeštećenja. Unutarnje posljedice pak dovode do preobrazbe svijesti i savjesti čovjeka koji je shvatio svoja posrna i time stvorio temelj da možda postane bolji čovjek.

Pitanje krivnje svagda je praćeno snažnim emocijama koje mogu zaslijepiti razborito prosuđivanje. Jaspers nas upozorava da je zločin uvijek djelo pojedinaca i da se odnosi na konkretne nalogodavce i izvršitelje. Međunarodne institucije kao što je, primjerice, Međunarodni sud pravde u Haagu nastoje u zakonskim postupcima razotkriti ratne zločince i zločine protiv čovječnosti. Pogrešno je i besmisleno čitave narode optuživati za zločine. Jednako je tako neopravdano moralno optuživati narode kao cjeline. Pogreška u prosuđivanju koja se pritom čini jest da se narod razmatra kao jedinstveno tijelo odnosno kao pojedinac. Ne postoji, ističe autor, „karakter naroda koji bi imao svaki pojedinac samom pripadnošću tom narodu”. Pogreška je mišljenja podlijeći predrasudama i stereotipima odnosno tipske pojmove o narodu učiniti rodnim pojmovima.

Karl Jaspers je u tekstu *Pitanje krivnje* predstavio posebnost ljudskoga postojanja kroz tri ključna i povezana pojma: slobodu, odgovornost i krivnju. Svaki od tih pojmova u mnoštvu svojih povijesnih i egzistencijalnih oblika presudno ovisi o ljudskoj sposobnosti racionalnoga i razboritoga prosuđivanja. Takvo je prosuđivanje za sve nas važno da u svijetu mnoštva zavodljivih glasova i iskušenja na vrijeme prepoznamo osobne i kolektivne predrasude, stereotipe i moralne promašaje.

VREDNOVANJE PRVOGA OGLEDNOG PRIMJERA

Pristupnik je za navedeni esej ostvario maksimalni broj bodova iz svih elemenata vrednovanja. Kriteriji za vrednovanje eseja mogu se pronaći u Ispitnome katalogu iz Filozofije na mrežnoj stranici NCVVO-a.

Prvi kriterij: PRIMJERENA UPOTREBA POJMOVA (RAZUMIJEVANJE ŠEST KLJUČNIH POJMOVA)

U eseju je bilo potrebno odrediti pojmove: „odnosi moći”, „sloboda”, „moralni promašaji”, „individualna i kolektivna odgovornost”, „aspekti krivnje” te „posljedice krivnje”.

Pristupnik vrlo precizno, detaljno i jasno određuje svih šest pojmova u eseju pokazujući izrazito visoku razinu razumijevanja polazišnoga teksta i općega filozofskog znanja. Svi su zadani pojmovi kontekstualno izvrsno objašnjeni te primjereno upotrijebljeni i povezani u smislenu cjelinu.

Pristupnik je za svih šest traženih pojmova ostvario maksimalnih 3 boda.

Drugi kriterij: ARGUMENTACIJA (RAZRADA PET POSTAVLJENIH PROBLEMA)

U eseju je bilo potrebno argumentirano odgovoriti na pet postavljenih pitanja odnosno problema:

1. Objasnite zašto je prema Karlu Jaspersu čovjek nužno upleten u odnose moći, a samim time i pitanja moralne odgovornosti i krivnje.
2. Objasnite što znače i do čega dovode moralni promašaji u odlučivanju i djelovanju.
3. Objasnite u kakvome su odnosu individualna i kolektivna odgovornost.
4. Objasnite aspekte krivnje koje navodi Karl Jaspers.
5. Objasnite na koje nas pogreške mišljenja upozorava autor teksta, a vezane su za prosuđivanje o kolektivnoj krivnji i odgovornosti.

Pristupnik je u eseju izvrsno odgovorio na svih pet postavljenih pitanja i problema. Pristupnikova je argumentacija postupna, dosljedna i cjelovita. Analitički i kritički pristupnik izvrsno izvodi svoje tvrdnje te razlaže i odgovara na sve postavljene probleme sadržane u polazišnome tekstu.

Pristupnik je za svih pet traženih odgovora na probleme ostvario maksimalnih 3 boda po problemu odnosno odgovoru.

Treći kriterij: PRIMJERENOST PRIMJERA I NAVODA

U eseju je bilo potrebno potkrijepiti argumentaciju primjerima:

1. suočavanja ili nesuočavanja s vlastitom prošlosti
2. djelovanja međunarodnih institucija koje pravnim postupcima nastoje utvrditi odgovornost za počinjene zločine protiv čovječnosti.

Pristupnik je u eseju argumentaciju potkrijepio posve adekvatnim primjerima pokazavši zavidnu razinu i sposobnost primjene znanja.

Pristupnik je za traženi kriterij ostvario maksimalnih 2 boda.

Četvrti kriterij: KOMPOZICIJA

Kompozicija u eseju vrednuje se kroz tri elementa: postavljanje problema, razrada problema i zaključak.

Pristupnik u kompoziciji eseja pokazuje vrlo jasnu, uvjerljivu i smisleno povezanu trodiobnu strukturu koja se sastoji od postavljanja problema, njegove razrade i zaključka.

Postavljanje problema:

Središnji problem u eseju jasno je prepoznat, precizno određen i kontekstualno primjereno postavljen. Uvod eseja pokazuje umješnu primjenu općega filozofskog znanja i imaginativne filozofske refleksivnosti.

Razrada problema:

Razrada problema i izvođenje teza u eseju uvjerljivo obuhvaćaju sve bitne implikacije ishodišne teme. Argumentacija u eseju pokazuje visoku razinu i dosljednost u logičko-analitičkim, znanstvenim, stilskim i komunikacijskim kvalitetama. Pristupnik je demonstrirao visoku razinu osposobljenosti u stručnoj terminologiji i sposobnost dobrog filozofskog rasuđivanja.

Zaključak:

Zaključak u eseju jasno je izveden i dosljedno proizlazi iz postavljenoga problema i načina njegove argumentirane razrade. Pristupnik oblikuje i obrazlaže svoj zaključni sud kritičkom rekonstrukcijom i sintezom ključnih argumenata u razmatranim filozofskim problemima.

Pristupnik je za svaku od triju traženih sastavnica kompozicije ostvario maksimalnih 3 boda.

DRUGI OGLEDNI PRIMJER

U tekstu Karla Jaspersa „Pitanje krivnje” propituju se filozofski i etički aspekti ljudske odgovornosti i krivnje. Svaki čovjek svojim jedinstvenim ljudskim načinom postojanja, koji ga razlikuje od svih drugih bića, neminovno je upleten u društvene odnose moći. Društvena i politička moć nastaje iz ljudskoga zajedničkog djelovanja. Čovjek ne može postojati, a da pritom ne djeluje. Kako će čovjek djelovati, ovisi jednim dijelom o povijesnim i društvenim prilikama, ali u konačnici i o njegovoj slobodi volje, odluci i izboru. Postojanje svih drugih živih bića određeno je biologijskim čimbenicima, dok je čovjek istodobno biće prirode i biće kulture. Utoliko čovjek svojih slobodnim djelovanjem u zatečenim odnosima moći izgrađuje svoju povijesnu bit.

Sloboda volje, odlučivanja i djelovanja otvara čovjeku svijet mogućnosti. Što će pojedinci učiniti i kako će pristupiti postojećim odnosima moći, uvelike ovisi o njihovoj moralnom integritetu i karakteru. Moguće je da svojim djelovanjima i očito pogrešnim moralnim izborima izravno doprinesu neopravdanoj društvenoj i političkoj moći koja razara živote i krši prava drugih ljudi. Moguće je i, suprotno tomu, da se založe za moralno opravdanu društvenu i političku moć koja promiče vladavinu zakona i ljudska prava. Treća mogućnost čovjeka u odnosu na postojeće odnose moći jest odbacivanje odgovornosti ili kako autor navodi „Bezbroj malih djelovanja i propuštanja, zgodna prilagodba, jeftino opravdanja nepravdnog...”. Takva djelovanja u kojima se čovjek pravi da ne vidi ono što vidi ili pak zavarava samoga sebe autor naziva moralnim promašajima. Riječ je o moralnim promašajima zbog toga što to prividno nepristrano stajalište nemiješanja u zajedničke odnose moći otvara vrata mogućim destrukcijama i političkim katastrofama. Moralni promašaji pojedinaca zavređuju kritiku i moralnu osudu jer iluzorno pokušavaju zbaciti sa sebe neizbježivi teret ljudske odgovornosti. Odgovornost može biti kolektivna, ali je primarno individualna. Svaki pojedinac, ovisno o stupnju sudjelovanja, moći i položaju, u destruktivnim organizacijama snosi i pripadajući dio odgovornosti. Ta je odgovornost primarno moralna, ali kada je riječ o zločinačkome djelovanju, radi se i o kaznenoj odgovornosti.

Moralna odgovornost otvara i pitanja krivnje. Karl Jaspers razlikuje četiri vrste ili aspekta krivnje. Prva je vrsta ili aspekt krivnje u zakonskome postupku, od strane za to ovlaštenih sudaca, utvrđena krivnja. To je zakonska ili pravna krivnja. Jaspers je sažeto određuje riječima: „Zločin stiže kazna”. Druga je vrsta ili aspekt krivnje politička krivnja. Utvrđivanje političke krivnje vodi ispravljanju nepravde te neopozivoj ostavci ili zaprečivanju pojedincima za koje je nedvojbeno utvrđeno da snose političku odgovornost, nastupanje u političkome i javnome životu. Treća je vrsta krivnje moralna krivnja. To je, prije svega, suočavanje pojedinaca s vlastitom savjesti, ali i moralnom prosudbom drugih ljudi. Pojedinci koji uspiju shvatiti vlastite moralne propuste, promašaje i krivnje proživljavaju unutarnju pokoru i otvaraju sebi put ka mogućoj moralnoj obnovi. Posljednja je vrsta ili aspekt krivnje, koju navodi Karl Jaspers, metafizička krivnja. Taj aspekt krivnje podrazumijeva „preobrazbu ljudske samosvijesti pred Bogom”. Riječ je o krivnji na temelju probuđene svijesti čovjeka o obijesti vlastitoga djelovanja koje se nije obaziralo ni na kakve prirodne, moralne i ljudske zakone. Primjer moralne i metafizičke krivnje koja proizlazi iz suočavanja s vlastitom prošlosti jest barem djelomično probuđena svijest razvijenih i bogatih naroda Europe o njihovoj kolonijalnoj prošlosti i bezobzirnom iskorištavanju naroda takozvanoga Trećega svijeta.

U filozofskome i etičkome promišljanju o krivnji Jaspers nas upozorava na opasnost nekritičkoga upadanja u predrasude i pogrešna prosuđivanja. Krivnja je složeno pitanje s mnogo aspekata, no izvjesno je da cijeli narod ne može biti kriv za zlodjela koja su počinili pojedinci pripadnici određenoga naroda. Važna misao predočenoga teksta jest da svijest o krivnji predstavlja prvi korak moguće moralne obnove čovjeka.

VREDNOVANJE DRUGOGA OGLEDNOG PRIMJERA

Pristupnik je vrlo uspješno, argumentirano i uvjerljivo ispunio većinu definiranih kriterija za vrednovanje eseja. Određeni propusti u napisanome eseju očituju se: a) u tome što su neki od zadanih pojmova samo djelomično određeni i razjašnjeni, b) argumentaciji koja je djelomično potkrijepljena primjerima; c) zaključku koji ne uzima u obzir sve bitne implikacije razmatranoga problema.

Kriteriji za vrednovanje eseja mogu se pronaći u Ispitnome katalogu iz Filozofije na mrežnoj stranici NCVVO-a.

Prvi kriterij: PRIMJERENA UPOTREBA POJMOVA (RAZUMIJEVANJE ŠEST KLJUČNIH POJMOVA)

U eseju je bilo potrebno odrediti pojmove: „odnosi moći”, „sloboda”, „moralni promašaji”, „individualna i kolektivna odgovornost”, „aspekti krivnje” te „posljedice krivnje”.

Pristupnik u eseju vrlo uspješno određuje i razjašnjava te uglavnom primjereno upotrebljava zadane pojmove. Objašnjenja su jasna, analitička, filozofski utemeljena i primjereno postavljena.

Pristupnik je za prvi, drugi, treći i peti traženi pojam ostvario maksimalnih 3 boda, dok je za četvrti i šesti pojam ostvario 2 od 3 mogućih bodova.

Drugi kriterij: ARGUMENTACIJA (RAZRADA PET POSTAVLJENIH PROBLEMA)

U eseju je bilo potrebno argumentirano odgovoriti na pet postavljenih pitanja odnosno problema:

1. Objasnite zašto je prema Karlu Jaspersu čovjek nužno upleten u odnose moći, a samim time i pitanja moralne odgovornosti i krivnje.
2. Objasnite što znače i do čega dovode moralni promašaji u odlučivanju i djelovanju.
3. Objasnite u kakvome su odnosu individualna i kolektivna odgovornost.
4. Objasnite aspekte krivnje koje navodi Karl Jaspers.
5. Objasnite na koje nas pogreške mišljenja upozorava autor teksta, a vezane su za prosuđivanje o kolektivnoj krivnji i odgovornosti.

Pristupnik je u eseju izvrsno obrazložio prvi, drugi i četvrti zadani problem, dok je za treći i peti postavljeni problem pružio samo djelomično i nepotpuno obrazloženje. Gledano u cjelini pristupnik sustavno razrađuje probleme te logički i stilski uvjerljivo argumentira na način koji prelazi okvire zadanih tekstova. U napisanome eseju prepoznaje se opće filozofsko znanje i vrlo umješna primjena toga znanja na konkretnoj tematici.

Pristupnik je za objašnjenje prvoga, drugoga i četvrtoga problema ostvario maksimalnih 3 boda, dok je za treći i peti postavljeni problem ostvario 2 od mogućih 3 bodova.

Treći kriterij: PRIMJERENOST PRIMJERA I NAVODA

U eseju je bilo potrebno potkrijepiti argumentaciju primjerima:

1. suočavanja ili nesuočavanja s vlastitom prošlosti
2. djelovanja međunarodnih institucija koje pravnim postupcima nastoje utvrditi odgovornost za počinjene zločine protiv čovječnosti.

Pristupnik se u eseju ispravno koristi navodima i argumentaciju uvjerljivo potkrepljuje jednim od dvaju traženih primjera.

Pristupnik je za treći kriterij ostvario 1 od mogućih 2 bodova.

Četvrti kriterij: KOMPOZICIJA

Kompozicija u eseju vrednuje se kroz tri elementa: postavljanje problema, razrada problema i zaključak. Pristupnik u kompoziciji eseja pokazuje vrlo jasnu i smisleno povezanu trodiobnu strukturu koja se sastoji od postavljanja problema, njegove razrade i zaključka.

Postavljane problema: Pristupnik jasno određuje središnji problem, pokazuje razumijevanje zadanoga teksta te dosljednu primjenu općega znanja filozofije.

Razrada problema: Pristupnik logički dosljedno i znalački analizira postavljene probleme. Pokazana je visoka razina osposobljenosti u stručnoj terminologiji i filozofskome rasuđivanju.

Zaključak: Zaključak slijedi iz razrade problema, ali nisu uzete u obzir bitne implikacije koje slijede iz postavljenoga i razrađenoga problema.

Pristupnik je za prvu točku kompozicije ostvario 3 boda, za drugu točku također 3 boda, a za treću točku 2 boda.

TREĆI OGLEDNI PRIMJER

Karl Jaspers u tekstu „Pitanje krivnje” razmatra uzroke i vrste ili aspekte krivnje. Posebna pozornost posvećena je pitanju postoji li kolektivna krivnja.

Čovjek se rađa u određenim društvenim odnosima moći i nužno je u njih upleten. Svaki pojedinac u okviru društvenih i političkih prilika ima, međutim, i slobodu djelovanja. To znači da može odlučiti na koji će način djelovati i kako sa svoje strane pridonijeti društvu. Djelovanja pojedinaca mogu biti moralna i konstruktivna, ali mogu biti i nemoralna i destruktivna. U ovu posljednju vrstu Karl Jasper ubraja i djelovanja pojedinaca koja naziva moralnim promašajima. Moralni su promašaji loši izbori u djelovanju jer ih obilježava „Bezbroj malih propuštanja, zgodna prilagodba, jeftino opravdanje nepravednog, neprimjetno poticanje nepravednog, sudjelovanje u nastanku javne atmosfere, koja širi nejasnoću i kao takva omogućava zlo...”. Jednom riječju, moralni su promašaji neodgovorna djelovanja pojedinaca i zatvaranje očiju pred zlom, što onda može dovesti do situacija iz kojih izrastaju zločini. Sve to otvara pitanje političke krivnje.

Tko treba biti odgovoran za takve moralne promašaje i političku krivnju? Jesu li to pojedinci ili je krivnja kolektivna? Jaspers tvrdi da je odgovornost, a onda i krivnja, prvenstveno odgovornost i krivnja pojedinaca i organizacija kojima su pripadali. O kolektivnoj odgovornosti moguće je govoriti utoliko što se sve državljane jedne države može smatrati odgovornima za posljedice proizišle iz djelovanja te države. Narod kao cjelina ne može se optužiti za zločin niti se narod kao cjelina može smatrati moralno krivim. To je zato što se cijeli narod ne može razmatrati kao jedna osoba. Zločini su uvijek djela pojedinaca i organizacija kojima su pripadali.

Jaspers razlikuje tri aspekta ili vrste krivnje. To su politička krivnja, moralna krivnja i metafizička krivnja. Politička krivnja podrazumijeva potrebu preuzimanja odgovornosti i ispravljanja nepravde. Moralna je krivnja unutarnji proces s kojim se zbiva pokora i obnova ličnosti. Metafizička krivnja ima za posljedicu „preobrazbu ljudske samosvijesti pred Bogom”. Svijest o krivnji te prolaznosti i poniznosti čovjeka pred Bogom čini da čovjek počinje shvaćati prethodnu objest vlastitoga djelovanja.

Ljudska je krivnja filozofski, ali i politički problem. Danas u svijetu postoje međunarodne institucije kao što je Međunarodni sud pravde koji pravnim postupcima utvrđuje kaznenu odgovornost pojedinaca za ratne zločine.

VREDNOVANJE TREĆEGA OGLEDNOG PRIMJERA

Pristupnik je uspješno i argumentirano ispunio veći dio definiranih kriterija za vrednovanje eseja. Određeni propusti proizlaze otuda što pristupnik: a) neke od traženih pojmova ili uopće ne objašnjava ili su objašnjenja nepotpuna, b) pristupnik u eseju korektno razlaže postavljene probleme na način koji upućuje na ispravno razumijevanje problema, ali objašnjenja uglavnom ostaju u okvirima i na razini zadanoga teksta, c) argumentacija u eseju potkrijepljena je samo jednim od dvaju traženih primjera i d) zaključak ne uzima u obzir sve bitne implikacije razmatranoga problema.

Kriteriji za vrednovanje eseja mogu se pronaći u Ispitnome katalogu iz Filozofije na mrežnoj stranici NCVVO-a.

Prvi kriterij: PRIMJERENA UPOTREBA POJMOVA (RAZUMIJEVANJE ŠEST KLJUČNIH POJMOVA)

U eseju je bilo potrebno odrediti pojmove: „odnosi moći”, „sloboda”, „moralni promašaji”, „individualna i kolektivna odgovornost”, „aspekti krivnje” te „posljedice krivnje”.

Pristupnik u eseju uspješno određuje i korektno razjašnjava većinu traženih pojmova. Objašnjenja su jasna i ispravna, ali i u većini traženih pojmova djelomična te argumentacijski upotrijebljena na način koji ne prelazi okvire polazišnoga teksta.

Pristupnik je za prvi pojam ostvario 1 bod, za drugi pojam 2 boda, za treći pojam 3 boda, za četvrti pojam 1 bod, za peti pojam 2 boda, dok za šesti pojam nije ostvario nijedan bod jer je objašnjenje u cijelosti izostalo.

Drugi kriterij: ARGUMENTACIJA (RAZRADA PET POSTAVLJENIH PROBLEMA)

U eseju je bilo potrebno argumentirano odgovoriti na pet postavljenih pitanja odnosno problema:

1. Objasnite zašto je prema Karlu Jaspersu čovjek nužno upleten u odnose moći, a samim time i pitanja moralne odgovornosti i krivnje.
2. Objasnite što znače i do čega dovode moralni promašaji u odlučivanju i djelovanju.
3. Objasnite u kakvome su odnosu individualna i kolektivna odgovornost.
4. Objasnite aspekte krivnje koje navodi Karl Jaspers.
5. Objasnite na koje nas pogreške mišljenja upozorava autor teksta, a vezane su za prosuđivanje o kolektivnoj krivnji i odgovornosti.

Pristupnik u eseju cjelovito i samostalno objašnjava drugi problem, dok na prvi i treći problem pruža objašnjenja u kojima se ne može pronaći ništa što bi upućivalo na pogrešno razumijevanje problema, no objašnjenja ostaju na razini zadanoga teksta djelomičnim ponavljanjem pojedinih navoda. U odnosu na četvrti problem pristupnik navodi tri od četiriju aspekata krivnje, ali ih objašnjava izravnim navođenjem tvrdnja iz zadanoga teksta. Peti problem pristupnik nije razmotrio.

Pristupnik je za objašnjenje prvoga problema ostvario 2 boda, za objašnjenje drugoga problema 3 boda, za objašnjenje trećega problema 2 boda, za objašnjenje četvrtoga problema 1 bod, dok za objašnjenje petoga problema nije ostvario bodove jer taj problem nije razmatrao.

Treći kriterij: PRIMJERENOST PRIMJERA I NAVODA

U eseju je bilo potrebno potkrijepiti argumentaciju primjerima:

1. suočavanja ili nesuočavanja s vlastitom prošlosti
2. djelovanja međunarodnih institucija koje pravnim postupcima nastoje utvrditi odgovornost za počinjene zločine protiv čovječnosti.

Pristupnik se u eseju ispravno koristi navodima i argumentaciju potkrjepljuje jednim od dvaju traženih primjera.

Pristupnik je za treći kriterij ostvario 1 od mogućih 2 bodova.

Četvrti kriterij: KOMPOZICIJA

Kompozicija u eseju vrednuje se kroz tri elementa: postavljanje problema, razrada problema i zaključak. Pristupnik u kompoziciji eseja pokazuje smisleno povezanu trodiobnu strukturu koja se sastoji od postavljanja problema, njegove razrade i zaključka.

Postavljanje problema: Pristupnik navodi središnji problem, ali su formulacija i obrazloženje pojednostavljeni.

Razrada problema: Pristupnik logički dosljedno analizira postavljene probleme. Pokazana je korektna razina osposobljenosti u filozofskome rasuđivanju.

Zaključak: Zaključak slijedi iz razrade problema, ali je pojednostavljen i neobrazložen.

Pristupnik je za prvu točku kompozicije ostvario 1 bod, za drugu točku kompozicije 2 boda, a za treću točku kompozicije 1 bod.

ČETVRTI OGLEDNI PRIMJER

U tekstu Karla Jaspersa „Pitanje krivnje” razmatra se problem ljudske odgovornosti i krivnje. Krivnja je moralni osjećaj koji proizlazi iz neprihvatljivoga djelovanja ili propuštanja da se djeluje.

Karl Jaspers navodi da politička krivnja i zločini mogu nastati iz moralnih promašaja. Moralni su promašaji neprihvatljiva djelovanja pojedinaca. Tako autor navodi da pod moralnim promašajima podrazumijeva „Bezbroj malih propuštanja, zgodna prilagodba, jeftino opravdanje nepravednog, neprimjetno poticanje nepravednog, sudjelovanje u nastanku javne atmosfere, koja širi nejasnoću i kao takva omogućava zlo...”. U takvim djelovanjima zakazuju moralna i društvena odgovornost pojedinaca. Nestaje osjećaj pravednosti i briga za druge ljude.

Svaki je čovjek neizbježno upleten u odnose moći. Ti odnosi moći dijelom uvjetuju ljudsko djelovanje, ali i svaki čovjek, u većoj ili u manjoj mjeri, svojim djelovanjem ili propuštanjem da djeluje utječe na društvene odnose. O načinima na koje čovjek utječe na druge ljude i društvo ovisi i njegov individualni ponos ili pak grižnja savjesti i krivnja. Krivnja je prvenstveno individualna jer samo pojedinci, ma koliko bili brojni, mogu činiti zločine. Moguće je govoriti i o kolektivnoj odgovornosti u smislu da se sve državljane jedne države smatra odgovornima za posljedice proizišle iz djelovanja te države. Tako se, primjerice, države koje su posegnule za ratnom agresijom na druge države, a odbijaju se suočiti s vlastitom prošlosti, smatra odgovornima da prije ili kasnije ponesu teret istine.

Karl Jaspers razlikuje tri vrste ili aspekta krivnje. To su politička krivnja, moralna krivnja i metafizička krivnja. Politička krivnja proizlazi iz odgovornosti za društvene posljedice. Moralna je krivnja unutarnji osjećaj grižnje savjesti. Metafizička krivnja dovodi do „preobrazbe ljudske samosvijesti pred Bogom”. U takvoj vrsti krivnje čovjek spoznaje odgovornost za vlastito neodgovorno djelovanje i prijestup prema Bogu i čovječanstvu. Metafizička krivnja dovodi do poniznosti čovjeka i sprečava njegovu objest.

VREDNOVANJE ČETVRTOGA OGLEDNOG PRIMJERA

Pristupnik je uglavnom zadovoljio tražene kriterije u napisanome eseju. Propustio je pružiti cjelovita objašnjenja, a neke od traženih zadataka u potpunosti je izostavio.

Kriteriji za vrednovanje eseja mogu se pronaći u Ispitnome katalogu iz Filozofije na mrežnoj stranici NCVVO-a.

Prvi kriterij: PRIMJERENA UPOTREBA POJMOVA (RAZUMIJEVANJE ŠEST KLJUČNIH POJMOVA)

U eseju je bilo potrebno odrediti pojmove: „odnosi moći”, „sloboda”, „moralni promašaji”, „individualna i kolektivna odgovornost”, „aspekti krivnje” te „posljedice krivnje”.

Pristupnik neke od zadanih pojmova određuje, ali ne objašnjava. Neke određuje i djelomično objašnjava, dok neke ne određuje.

Pristupnik je za prvi pojam ostvario 1 bod, za drugi pojam nije ostvario nijedan bod, za treći pojam ostvario je 2 boda, za četvrti pojam ostvario je 1 bod, za peti pojam ostvario je 2 boda, dok je za šesti pojam ostvario 1 bod.

Drugi kriterij: ARGUMENTACIJA (RAZRADA PET POSTAVLJENIH PROBLEMA)

U eseju je bilo potrebno argumentirano odgovoriti na pet postavljenih pitanja odnosno problema:

1. Objasnite zašto je prema Karlu Jaspersu čovjek nužno upleten u odnose moći, a samim time i pitanja moralne odgovornosti i krivnje.
2. Objasnite što znače i do čega dovode moralni promašaji u odlučivanju i djelovanju.
3. Objasnite u kakvome su odnosu individualna i kolektivna odgovornost.
4. Objasnite aspekte krivnje koje navodi Karl Jaspers.
5. Objasnite na koje nas pogreške mišljenja upozorava autor teksta, a vezane su za prosuđivanje o kolektivnoj krivnji i odgovornosti.

Pristupnik u eseju nudi objašnjenje problema, ali ga ne objašnjava ili ga objašnjava na način da se u njegovu objašnjenju ne može pronaći ništa što bi upućivalo na pogrešno razumijevanje problema, no objašnjenja ostaju na razini zadanoga teksta djelomičnim ponavljanjem pojedinih navoda.

Pristupnik je za objašnjenje prvoga problema ostvario 2 boda, za objašnjenje drugoga problema 2 boda, za objašnjenje trećega problema 1 bod, za objašnjenje četvrtoga problema 1 bod, a za objašnjenje petoga problema nije ostvario bodove.

Treći kriterij: PRIMJERENOST PRIMJERA I NAVODA

U eseju je bilo potrebno potkrijepiti argumentaciju primjerima:

1. suočavanja ili nesuočavanja s vlastitom prošlosti
2. djelovanja međunarodnih institucija koje pravnim postupcima nastoje utvrditi odgovornost za počinjene zločine protiv čovječnosti.

Pristupnik se u eseju ispravno koristi navodima i argumentaciju potkrjepljuje jednim od dvaju traženih primjera.

Pristupnik je za treći kriterij ostvario 1 od mogućih 2 bodova.

Četvrti kriterij: KOMPOZICIJA

Kompozicija u eseju vrednuje se kroz tri elementa: postavljanje problema, razrada problema i zaključak. Pristupnik u kompoziciji eseja djelomično pokazuje trodiobnu strukturu koja se sastoji od postavljanja problema i njegove razrade, no zaključak je izostao.

Postavljanje problema: Pristupnik navodi središnji problem, ali su formulacija i obrazloženje pojednostavljeni.

Razrada problema: Pristupnik analizira i objašnjava postavljene probleme. Pokazana je zadovoljavajuća razina osposobljenosti u filozofskom rasuđivanju.

Zaključak: Zaključak nije izveden.

Pristupnik je za prvu točku kompozicije ostvario 1 bod, za drugu točku kompozicije 2 boda, a za treću točku kompozicije nije ostvario bodove.